

Békássy Ferenc és az Apostolok

Békássy Ferenc azon magyar költőink közé tartozik, akikről alig tudunk valamit. Neve még csak nem is hangzik ismerősen az irodalmat kedvelők többségének sem. Ennek oka nem csak az lehet, hogy Békássy nagyon fiatalon, mindössze 22 évesen meghalt az első világháborúban, hanem az is, hogy élete jelentős részét Angliában töltötte. Halála után, az 1910-es években jelentek meg itthon versei, ezt követően viszont csak a 60-as, illetve a 70-es években publikáltak cikketek róla és műveiről. Éder Zoltán 1989-es válogatása¹ után is csak 2006 után jelentek meg magyarul, illetve angolul írott és magyarra lefordított versei. Amíg Magyarországon csak posztumusz váltak ismertté költeményei, addig Angliában már 1913-ban kiadtak két versét egy cambridge-i antológiában,² halálának tizedik évfordulójára pedig barátai egy verset és aforizmákat tartalmazó gyűjteménnyel emlékeztek meg róla, amelyet a Virginia és Leonard Woolf által alapított és működtetett Hogarth Press nyomtatott.³ A Békássy emléket őrző angliai barátok jelentős része ugyanazon körhöz tartozott, egy titkos társasághoz, amelynek rövid ideig ugyan, de a magyar költő is tagja lehetett, és amelynek tagjai mint cambridge-i Apostolok élnek a köztudatban. Az Apostolokról és Békássy köztük eltöltött idejéről még kevesebb információ áll a hazai közönség rendelkezésére, mint amennyit a költő magyarországi életéről, családjáról és műveiről tudunk, ezért ez a tanulmány részben ezt a hiányt szeretné pótolni. Ehhez elengedhetetlen a Társaság történetének bizonyos korszakát - az alapítástól a Békássyt érintő évekig - bemutatni, csakúgy, mint legjelentősebb tagjait, így adva tisztább képet arról, milyen helyet foglalt el a magyar költő a cambridge-i értelmiség tagjai között. Itt szeretném megjegyezni, hogy bár a cambridge-i Apostolok Társasága a mai napig működik, mivel az esszé csak 1820-tól az első világháború végéig tartó időszakot öleli fel, a Társaság java részét múlt időben kerül említésre.

Leonard Woolf Szókratészhez hasonlítja Anglia egyik legjelentősebb filozófusát, George Edward Moore-t, ennek okán pedig szókratészinak az őt körülvevő cambridge-i fiatalokat.⁴ Ahogy életrajzában Woolf kifejti, Moore gondolkodása, jelleme és környezetére tett hatása hasonló volt ahhoz, ahogy Szókratész tudta maga köré vonni az athéni fiatalokat. Paul Levy Moore-ról írt könyvében jegyzi meg, hogy ez a hasonlat különösnek tűnik, mivel Moore leghűségesebb követői között nem volt végzett filozófus. Ott volt viszont Lytton Stratchey, kinek nevéhez az életrajzírás reformja fűződik; Maynard Keynes, minden idők egyik legjelentősebb közgazdásza; Desmond MacCarthy, Anglia vezető zsnurnalisztája a két világháború között; Ralph Wedgwood, a londoni és észak-keleti vasút vezérigazgatója; Edward Marsh, Chur-

¹ ÉDER Zoltán, *Egy angol-magyar műveltségközvetítő. Válogatás Békássy Ferenc hátrahagyott írásaiából*, Bp., Nemzetközi Hungarológiai Központ, 1989.

² <https://archive.org/stream/cambridgepoets1900till#page/16/mode/2up> [2015. 03. 12.]

³ BÉKÁSSY Ferenc, *Adriatica and Other Poems*, London, Hogarth Press, 1925.

⁴ Leonard WOOLF, *Sowing. An Autobiography of the Years 1880 to 1904*, New York, HBJ Book, 1988, 136.

chill személyi titkára.⁵ Azon felül, hogy mindegyikük a 19. század végi, 20. század eleji Anglia meghatározó egyénisége volt, közös jellemzőjük volt még, hogy mindannyian tagjai voltak a cambridge-i Apostolok társaságának, melynek G. E. Moore hosszú ideig a szellemi vezetője volt. Az Apostolok, vagy, ahogy legtöbbször magukra hivatkoztak, a Társaság, tagjai között tudhatta még Bertrand Russell-t és Ludwig Wittgensteint, ugyanabban az időben, amikor Békássy Ferencet is.

A Társaságot George Tomlinson, Gibraltár későbbi püspöke alapította 1820-ban, 11 másik hallgatóval együtt. Mivel 12-en voltak eredetileg, és mert protestáns nézeteiket erősen hangsúlyozták, Apostoloknak nevezték magukat. Hivatalos nevük Cambridge Conversazione Society lett, amely nagyjából annyit tesz: Cambridge-i Társalgó Társaság, és tulajdonképpen egyetemi vitaklub volt, egy a sok közül Angliában. Az Apostolok azonban megkülönböztették magukat más cambridge-i és oxfordi társaságoktól. A cambridge-i Family, vagy az oxfordi Club is messzire visszanyúló történelemmel rendelkeztek, de ezek főleg közös étkezésekre összejövő klubok voltak, nem tűztek maguk elé semmilyen intellektuális célt. Megemlíthetnénk még az Old Mortality Society-t, amely szintén szombatoként ült össze Oxfordban és, az Apostolokhoz hasonlóan, ők is tanulmányaikat és az ezeket érintő témákat tárgyaltak meg. Bryce és Swinburne is a tagjai közé tartozott, de mindössze 10 éven keresztül tudtak fennmaradni. Az Apostolokat imitáló társaságok is alakultak Oxfordban, mint például a Mutual Improvement Society, de ők is csak 20 évig tudták tartani magukat. Az oxfordi Inklings, tagjai között olyan neves személyiségekkel, mint J. R. R. Tolkien és C. S. Lewis, nem hallgatókból, hanem egyetemi tanárokból állt, és nem saját tanulmányaikat, hanem mások által publikált írásokat kritizáltak és elemeztek, szintén képtelen volt sokáig összetartani. Az Apostolok tehát mindegyik hasonló próbálkozás közül a legtovább fennmaradt, legszervezettebb és legtöbb nagy nevet felsorakoztató társaság volt. Ami még megkülönböztette őket más csoportoktól, az a tagjaik kiemelkedő intellektuális képessége. Az Apostolok az élitén belüli elitet képviselték. Ahogy Lubenow fogalmaz, tagjainak legfőbb gazdagsága a fantáziájuk, a tanulmányaik és a tehetségük volt.⁶

Az Apostolok Társasága az első években nem titkos társaság volt, és a tagság nem jelentett olyan mértékű presztízst, mint a későbbiekben, amikor is a létezésükről valószínűleg sokan tudtak, de tevékenységük és a tagság összetétele féltve őrzött titoknak számított. A családnak beszélhettek róla és a Társaságon kívüli barátoknak is. Erre bizonyíték például Roger Fry és Lytton Strachey fennmaradt levelei, amelyeket édesanyjuknak írtak, vagy Maynard Keynes levelezése Duncan Granttel, aki, akárcsak Keynes, a Bloomsbury-kör oszlopos tagja volt. A londoni British Library számos levelet őriz, amelyekben Keynes, amellet, hogy Granttet szerelméről biztosítja, beszámol a Társaság üléseiről és az új tagok megválasztásáról. Emellett azonban teljes titoktartást követeltek meg, melynek lényege, ahogy Lubenow írja, a tagok

⁵ Paul LEVY, *Moore. G. E. Moore and the Cambridge Apostles*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1979, 1–2.

⁶ W. C. LUBENOW, *The Cambridge Apostles, 1820–1914. Liberalism, Imagination, and Friendship in British Intellectual and Professional Life*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, 2–3.

közötti őszinteség és bizalom megőrzése volt. 1906-ban Frances M. Brookfield írt egy könyvet a Társaságról, amelyet a tagok elleneztek, megjelenését nagy ijedelemmel fogadták.⁷ Később megnyugtatta őket az a tény, hogy, mivel egyik megkeresett Apostol sem adott semmilyen tájékoztatást az íróknak, lényegi dolgokról nem tudhatott, a könyv csak olyan információkat tartalmaz, amely rájuk nem veszélyes, vagy már amúgy is köztudott.

A Társaság aktív tagjainak létszáma jelentősen változott az idők folyamán. Ahogy Paul Levy kiemeli, soha annyi újoncavatás nem történt, mint a megalapítás utáni első évtizedben, amikor is 72 tagot választottak be soraikba. Ezt követően ez a szám sosem volt több 31-nél.⁸ Nem változott viszont számos rituáléjuk, amelyekhez ragaszkodtak az alapításuktól kezdve. Ilyen volt például a „Whale” (bálna) fogyasztása, amely szardínia volt pirítóssal. Tea helyett kávékat ittak hozzá. Bárkának („ark”) hívták a szekrényt, ahol a feljegyzéseiket tartották. Az összejöveleikről szerzett információk azonban nem ezekből a dokumentumokból származnak, sokkal inkább a tagok egymás közötti levelezéseiből. Ezekből tudhatjuk azt is, hogy az egyetemi szemeszterek alatt hetenként egyszer, szombat este találkoztak, valamelyik tag kollégiumi szobájában. Minden héten kiválasztottak valakit, aki a következő szombatra egy megvitatásra szánt témából írt tanulmányt, amelyet aztán, mint az aktuális este moderátora, a kandallószőnyegen („hearthrug”) felolvasott. Ezt követően a többiek előre kisorsolt sorrendben álltak fel a szőnyegre, és mondták el véleményüket ugyanarról a témáról és társuk megszólalásáról. Majd egy, a témához illő kérdést vetettek fel, amelyre igennel, illetve nemmel lehetett szavazni. Az est záró részében pedig kiválasztották a következő heti összejövétel témáját és előadóját. Elvárás volt az adott téma komolyan vétele. A beszéd virtuozitása, a tanulmány keltette gondolatok és ezek kifejtése gyakran az elmék jó értelemben vett rivalizálásába csapott át. De soha nem volt elvárás, hogy az egyetlen helyes álláspont szülessen meg, és ezt mindenki elfogadja. A véleménynyilvánítás teljes mértékben nyílt volt, ellenjavaslatok és kétségek szabadon kifejezhetőek voltak. Nézetkülönbségek nem befolyásolták a személyes kapcsolatokat. A tagoknak nem volt egységes filozófiájuk vagy ideológiájuk. Ez szemben is állt volna az összejövelek céljával, amely az igazság minél több oldalról való megközelítésére irányult. A tradíciók közé tartozott még a Moore nevéhez fűződő évenkénti felolvasó est is, amelyet először 1898 húsvétján tartottak, és ezt követően majdnem minden húsvétkor megismételték, egészen a háború kitöréséig. Általában maga Moore szervezte az esteket, amelyekre barátai és hívei kaptak meghívást.

Az Apostoli kinevezés egy életre szólt, és mind hallgatókat, mind pedig tanárokat beválaszthattak a tagok közé. Hallgatók esetében általában nem jelöltek senkit tanulmányainak első évében, a 20. életéve alatt. A későbbi jelölt alkalmasságára vélhetően olyan tanárok hívták fel a tagok figyelmét, akik valaha, vagy akár az adott időben maguk is aktív résztvevői voltak a találkozónak. Minden aktív Apostol

⁷ Frances M. BROOKFIELD, *The Cambridge „Apostles”*, London, Pitman, 1906.

⁸ Paul LEVY, *Moore*, i. m., 67.

kötelessége volt az üléseken részt venni, mindaddig, amíg az egyetemen tanult vagy tanított. Cambridge elhagyásakor az ezen kötelesség alól való felmentést az angyallá avatás („taking wings”) váltotta ki, mely után az angyal akkor járhatott az összejövetelekre, amikor kedve tartotta, vagy ideje engedte. Sok angyal élt a lehetőséggel, hogy a fiatalabb Apostolokkal találkozhasson a gyűléseken, gyakran még fel is olvastak, ha egy aktív tag éppen nem tudott készülni témával. Az angyalok fontosnak tartották azt is, hogy az új jelölteket megnézzék maguknak, illetve az általuk megfelelőnek tartott fiatalok beajánlásában is jelentős szerepük volt. Azokat, akiket jelölteknek tekintettek, embrióként emlegették („embryo”), a beavató szertartást pedig születésnek („birth”). Minden embriónak, illetve jelöltnek volt egy patronálója, akire mint apa („father”) utaltak. Az Apostolok és angyalok közötti kapcsolat rendszeres és gyümölcsöző volt. A Társaság tagjait, minden máson felül, az őszinte barátság és egymás támogatása jellemezte és tartotta össze, és ez nem változott azzal, ha az angyallá avatás után egyik-másik tag már nem volt az összejövetelek rendszeres résztvevője. Ők ugyanis többnyire a politika, az oktatás, a törvényhozás, a tudományok, a művészetek és az irodalom területén betöltött pozíciójukat arra is felhasználták, hogy a fiatalabb Apostolok karrierjét segítsék Cambridge elhagyása és az életbe való kikerülésük után. Ennek az összetartásnak is köszönhető, hogy az Apostolok az őket jellemző átlagon felüli intelligenciájukat és képességeiket Anglia meghatározó egyéniségeiként, vezetőiként tudták hasznosítani.

Az Apostolok iránt érdeklődők között joggal merül és merült fel a kérdés, hogy mi alapján választottak be valakit tagjaik közé. Voltak olyan időszakok, amikor területi kritériumok is meghatározóak voltak. Cambridge két legnagyobb kollégiuma a Trinity és a King’s, melyek közül az előbbi volt a dominánsabb, ami az onnan kikerült Apostolokat illeti. A Társaság korai éveiben csak néhányan voltak a King’s-ből, amelyet VI. Henrik alapított 1441-ben, és Anglia máig legnevesebb bentlakásos iskolájának, Etonnak a testvérintézménye volt, amelyet szintén VI. Henrik alapított 1440-ben. A 13–18 éves korosztálynak, akik Etonban tanulhattak, szinte egyenes út vezetett a King’s-be, amely évszázadokig nem is nyitotta meg kapuit a máshonnan érkezők számára. 1861-ben ez megváltozott, és már fele-fele arányban fogadtak hallgatókat Etonból és bármilyen más iskolából. Ugyanebben az időben az egyháztól való függés is csökkent, ami szintén hozzájárult ahhoz, hogy több Apostolt jelöljenek a King’s-ből is. Számuk ugyan nem haladta meg a Trinityból választottakét, viszont a nevek egyértelmű bizonyítékai annak, hogy a King’s sem volt jelentéktelenebb: J. K. Stephen, Walter Raleigh, Roger Fry, Lowes Dickinson, John Tresidder Sheppard, John Maynard Keynes, Rupert Brook és Békássy Ferenc. Ahogy Lubenow kiemeli, a stílusbeli különbség viszont érzékelhető volt a két kollégium között. A Trinityvel ellentétben ugyanis a King’s kevésbé formális, sokkal intimebb, elfogadóbb, nyitottabb, romantikusabb és művészet közelebb volt, csakúgy, mint az innen kikerültek jelleme is.⁹ A területinél sokkal meghatározóbb kritériumok azonban ennél megfoghatatlanabbaknak tűnnek.

⁹ W. C. LUBENOW, *The Cambridge Apostles*, i. m., 115–117.

Arthur Helps, aki 1833 és 1835 között volt aktív Apostol, a következő néhány sorban foglalta össze az általa fontosnak vélt jellemzőket:

Társadalmi rang sosem szólt valaki mellett, de ellene sem. Ugyanez vonatkozott a vagyonra, a műveltségre, és ami még különösebbnek tűnhet, bárminemű intellektuális adottságra. De mindez elmondható a jóságra is. Még azok a tulajdonságok, amelyek egy férfi jellemét becsülendővé teszik, sem jelentettek biztos ajánlást a jelölésére. ...Az illető nem egy adott csoportra vagy rangra jellemző klisékben gondolkodott, nem hitt túlságosan bármely esetleges fölényben, de nem is kellett, hogy kétségbe vonja azokat – például nem tettett szél-sőségességet, csak azért mert lord volt. Bevallom, nincsen egyetlen szó a lényeg megragadására; de a legfontosabb, hogy ez a férfi mindenek felett nyitott, széles látókörű volt. Amikor beszavaztunk valakit, általában így foglaltuk össze a jellemzőit: „Apostoli szellem lakozik benne”, és ezzel valóban kifejeztünk mindent.¹⁰

De mit jelentett mind ez? Mi volt valójában ez az apostoli szellem? Paul Levy Henry Sidgwick önéletrajzi írásából idézi a filozófus Apostoli szellemről alkotott megfogalmazását, ami nem más, mint az igazság teljes odaadással való keresésének szelleme, egy csoportnyi meghitt barátságban élő ember részéről, akik teljes mértékben őszinték egymáshoz. A legmesszebbmenőkig tisztelik egymást, társalgásaik alkalmával tanulnak egymástól és próbálják a másik szemével is látni a világot. A teljes őszinteség volt az egyetlen kötelezettség, amelyet a Társaság hagyományai megköveteltek. Minden megengedhető volt, egészen addig, amíg egyenesség volt mögötte.¹¹ Leonard Woolf, aki 46 évvel Sidgwick után lett Apostol, életrajzi könyvében ugyanezeket a sorokat idézi elődjétől és a következőt fűzi hozzájuk: „Saját generációm Apostolai mind egyetértésnek ezen idézet minden sorával”.¹²

John Sheppard úgy fogalmazott, hogy egy Apostolnak nagyon briliánsnak és rendkívül kedvesnek, ugyanakkor provokatívnak kellett lennie („very brilliant and extremely nice, while provocative”).¹³ Az összegyűjtött Sheppard iratok között létezik egy lista is, amin a következő szavak szerepelnek: intellektus, józanész, társalgási készség, jó modor, megfigyelés, vérmérséklet, elkötelezettség, humor, személyiség, vonzerő. Minden biztonnyal e kritériumok által rangsorolták a jelentkezőket. Ez még így is megfoghatatlan, de egy valami, ahogy Lubenow megjegyzi, teljesen világos: az Apostoloknak nem egy konkrét típusba kellett tartozniuk, hanem ellenkezőleg, a különbözőség és a sokszínűség volt a fontos. Nem törekedtek egységességre, az egyéni különbségek és nézetek nagyon is üdvözölve voltak, hiszen csak így tanulhattak egymástól. Ami viszont kötelező volt, az

¹⁰ *I. m.*, 42, (Saját fordítás.) – Az eredetiben: „Rank neither told for a man nor againts him. The same with riches, the same with learning, and what is more strange the same with intellectual gifts of all kinds. The same too with goodness: Nor even were the qualities that make a man agreeable any sure recommendation of him as a candidate. . . The man was not to talk the talk of any clique; he was not to believe too much in any of his adventitious advantages, neither was he to disbelieve in them – for instance to affect to be a radical because he was a lord. I confess I have no one word which will convey all I mean; but I may tell you that, above all things, he was to be open-minded. When we voted for a man we generally summed up by saying, 'He has an apostolic spirit in him,' and by that one really meant a good deal.

¹¹ *I. m.*, 75–76.

¹² Leonard WOOLF, *Sowing*, i. m., 130. (Saját fordítás.)

¹³ W. C. LUBENOW, *The Cambridge Apostles*, i. m., 42.

a vonzerő, jó modor és odaadás, hiszen az intimitáshoz és az összetartáshoz ezek elengedhetetlenek voltak. Ezért az embriókat olykor évekig figyelték, mielőtt Apostollá választották őket.¹⁴

A tagok kiválasztása azonban nem mindig volt sikeres. Minden korszakban előfordult, hogy egy kiszemelt fiatalember sok fejtörést okozott a Társaság többi tagjának. Ilyen volt például az egyik legnevesebb Apostol, Alfred Tennyson is. Fontos megemlíteni itt, hogy több magyar nyelven írott cikkben Tennyson mint az Apostolok Társaságának megalapítóját említik. Ez az állítás azonban a legkevésbé sem állja meg a helyét. Tennyson és barátja, Arthur Hallam 1829-ben, 9 évvel a Társaság megalapítása után váltak Apostolokká, Hallam a 68., Tennyson a 70. tagként. És nemhogy az alapítók közé nem tartozott a híres költő, de a Társaságba való bevétele kifejezetten sikertelennek mutatkozott. Annyira, hogy a következő évben, 1830. január 13-án, már le is mondott tagságáról. Mivel nem teljesítette a követelményeket, nem olvasott fel három tanulmányt, nem válhatott angvallá. James Fitzjames Stephen szerint, ez gyógyíthatatlan lustaságának volt betudható, nem lehetett rávenni, hogy esszéket írjon az alkalmakra. Évekkel később tiszteletbeli taggá választották, de még ekkor sem volt hajlandó elmenni az éves vacsorára.¹⁵ Tennyson tehát egyáltalán nem tudott azonosulni a Társaság célkitűzéseivel. Szoros barátsága Hallammal azonban különös jelentőséggel bírt a sokkal később elnökké váló Lytton Strachey és barátai számára.

Strachey a már sokat emlegetett George Edward Moore-t váltotta az Apostolok élén, akit Bertrand Russell választott a tagok közé 1894-ben, cambridge-i tanulmányainak második évében. Moore és Russell később ellenérzéseket mutattak egymás iránt, ami legfeljebb egymás kerülésében merült ki, Russell például nem volt meghívva számos felolvasó estre. De sosem mulasztották el, hogy egymás sikereihez gratuláljanak, elismerjék egymás tehetségét, vagy megvédjék egymást, ahogy azt Moore tette, amikor háborúellenességének köszönhetően Russellt támadások sorozata érte. Moore-ra kezdetektől fogva inkább tanárként, példaképként tekintettek, mintsem diákra. Nevéhez fűződik a cambridge-i humanizmus, amelynek fő mozgatórugói a racionalitás, az értelem és az indíték voltak. Moore és követői hittek abban, hogy az emberi gondolkodásmód racionális érveléssel megváltoztatható, és ez az emberi tettekre is kihat. Ennélfogva az emberiség hatalmában áll, hogy racionálisan dönteni tudjon, mely tetteket hivatott követni. *Principia Ethica* című könyvéről úgy beszéltek követői, mint „Az Igazság”. Az élet igazságának keresése ugyanis, ahogy ez már Sidgwick szavaiból is kiderült, a fő vezérelve volt a magukat Apostoloknak tekintőknek. Ami azt illeti, és ahogy ezt Moore nem is tagadta soha, könyvének számos gondolata Sidgwick munkáiból származott, aki a legjelentősebb morálfilozófus volt Mill és Moore között. Sidgwick és így az Apostolok nevéhez fűződik számos egyetemi reform, mint például a nők bebecsátása az egyetemekre. Sidgwick támo-

¹⁴ *I. m.*, 42–43.

¹⁵ *I. m.*, 46.

gatta a lányoknak tartott előadásokat Cambridge-ben, ami a Newham Hall, Cambridge második női kollégiumának megnyitásában csúcsosodott ki, 1876-ban.

Moore barátai meglehetősen egyoldalúan fogadták a *Principia Ethicá*t. Lytton Strachey, Keynes és számos más fiatal Apostol, akik java részt a Bloomsbury-kört is alkották, mintha észre sem vették volna, hogy a könyv több fejezetből áll, és nem csak abból az egyből, amelyet sajátos módon értelmeztek és tekintettek hitvallásuknak. Ahogy Levy megfogalmazza, Moore jellemzése a jóról, mint megfoghatatlan tulajdonságról, az intuíciónál való meglátásai, és a haszonelvűségen alapuló teóriái szinte teljesen elkerülték azok figyelmét, akik látszólag a legmagasabbra értékelték a könyvet.¹⁶ Márpedig a könyv azon része tette az írást filozófiai klasszissá, amelyet ők szóra sem méltattak. Russell pedig egyértelműen utal rá önéletrajzában, hogy Strachey és köre, azok, akik Moore legnagyobb híveinek tartották magukat, semmibe vették tanításait, erkölcsi nézeteit lealacsonyították, azért, hogy azokat saját elveik szószólójaként használják fel.¹⁷ Strachey-ék ugyanis a könyv utolsó fejezeteire koncentráltak leginkább, ezekből is csak az emberi érintkezésre vonatkozó részekre, amelyek, az ő értelmezésükben, a homoszexualitás indokoltságáról szólnak. Michael Holroyd megfogalmazásában: „Moore mondanivalója Strachey számára kiváltképp a közösségi szellemről szólt, nem pedig az erkölcsről”.¹⁸ Bár Moore nem homoszexuális propagandának szánta szavait, semmit sem tett ezen értelmezés ellen.

Hasonló jelentést nyert Strachey számára Tennyson és Hallam kapcsolata is, amelyet sokan homoszexuális viszonyként értékelték. Ezt próbálta tagadni Tennyson is és később a fia, Hallam Tennyson, aki apja emlékiratainak szerkesztése alkalmával minden homoszexualitásra való utalást igyekezett elkendőzni. Lytton Strachey és Maynard Keynes számára azonban a két korábbi Apostol kapcsolata egyértelműen szerelmi volt, de ahogy Levy fogalmaz, Strachey és Keynes mindenhol homoszexualitást vélt felfedezni, Tennysonék esetében pedig határozottan tüzelte őket a felismerés, hogy a Társaságnak ilyen tradíciói vannak:

Valószínűleg soha nem fogjuk már megtudni, hogy Tennyson és Hallam kapcsolata a szó mai értelmében valóban homoszexuális volt e, de a Moore-t közvetlenül követő Apostolok számára ez a feltételezés vagy az egynemű kapcsolatok hagyományát erősítette meg, vagy legalábbis ürtüget szolgáltatott nekik arra, hogy létrehozzák ezt a tradíciót.¹⁹

Ilyen volt tehát a légkör az Apostolok között, miután Lytton Strachey 1902-ben bekerült a Társaságba. Strachey népszerűségét első felolvasása hozta meg, amelyben a művészi ábrázolás rendkívül modern felfogását tükröző koncepcióját tárta fel. Fő mondanivalója az volt, hogy bármi alkalmas művészi ábrázolásra, mert a művészet-

¹⁶ *I. m.*, 236.

¹⁷ *I. m.*, 237–238.

¹⁸ *I. m.*, 238. – „The impact which Moore had on him was pre-eminently not one of morals but of morale”.

¹⁹ „It is unlikely that we shall ever know whether the relationship of Tennyson and Hallam was homosexual in any way we would now recognize, but from the point of view of those Apostles immediately after Moore, it either provided a tradition of homosexuality or at the very least provided them with the pretext for inventing such a tradition.” (*I. m.*, 72–73. – Saját fordítás.)

nek éppen ez a funkciója. Az esszé sikere nem csak abban rejlett, hogy a legkidolgozottabb írás volt évek óta, hanem az is, hogy tabunak számító érvelésekbe kezdett, amelyek bár meglepték hallgatóit, ugyanakkor értékelték is nyíltságát. Hatásos beszéde ahhoz vezetett, hogy, bár a szellemi vezető továbbra is Moore maradt, Strachey átvette az Apostolok tényleges irányítását. Ez azt jelentette, hogy innentől kezdve ő és a barátai választották az új tagokat – igaz, Moore beleegyezését mindig kikérték –, és magától értődően a Társaság arculatát is ők alakították. A homoszexualitás témája az Apostolok között elvi síkon jelen volt már Moore megválasztása idején is, de az 1890-es években csak egyetlen homoszexuális tagról tudunk. Ezzel szemben Strachey idejében a férfiak közötti szex és ennek kitérője természetesen volt. Ahogy Levy fogalmaz, Strachey szinte azonnal nyitott, vérmes, majdhogynem agresszív homoszexualitást hirdetett a bajtársiasság helyére.²⁰ Számos tag beválasztása esetén felmerült a gyanú, hogy az illető érdemei inkább a küllemében rejlettek, mintsem az intellektusában. Levy megemlíti például az 1905-től Apostol Arthur Lee Hobhouse nevét, akinek abban az időben, úgy tűnt, nem volt más érdeme, mint szőke haja és szépsége, melynek hatására mind Strachey, mind pedig Keynes szerelmesek voltak belé.²¹ Mindenképpen megjegyzendő itt, hogy mind Levy, mind pedig Lubenow kizárólag homoszexualitást emleget számos Apostol esetében. Valójában inkább biszexualitásról vagy szexuális nyitottságról beszélhetünk, hiszen a későbbiekben szinte mind-egyiküknek egyformán volt kapcsolata mindkét nemmel, vagy csak nővel. Például Keynes, akinek igen sok férfi szeretője volt, 1925-ben feleségül vette Lydia Lopokova balerinát.

Lytton Strachey sajátos elvei nemcsak cambridge-i éve alatt határozták meg a Társaság arculatát. Mivel továbbra is viszonylag aktív tag maradt, nem sokat változott a helyzet az 1910-es évek elejére sem, amikor Békássy Ferencet is Apostolnak választották, rendkívüli módon már első cambridge-i évében, 1912 februárjában. Békássy a dél-kelet Angliában lévő Bedales bentlakásos iskolában végezte középiskolai tanulmányait, innen került Cambridge-be, a King's Kollégiumba. Vele egy napon avatták Apostollá még Gordon Hannington Luce-t is. A két fiatal költő szoros kapcsolatban állt egymással egészen Békássy haláláig. James Strachey, aki Lytton Strachey öccse volt, részleteiben írja le Békássy felterjesztésének a folyamatát, miszerint 1912-ben egy januári szombat estén Keynesnél gyűltek össze a King's egyik szobájában. Némi tanácskozás után James Strachey-t kinevezték Békássy pártfogójának („father”), míg Cecil Taylor Luce patronálója lett. Másnap Strachey reggelire hívta Békássyt Gerald Shove szobájába, ahol a fiatal magyar költő várt rá reggel fél 10-kor. Miközben Strachey feltálalta neki a tojást, reszkető hangon kérdezte meg tőle, hogy hallott e már az Apostolokról. Békássy izgatott lett, és úgy hatott rá jelölésének híre, mintha egész életében erre várt volna. A szokásos 10 perces gondolkodási időt meg sem várva, Békássy kérte, hadd találkozzon az Apostolokkal. Strachey Sheppard szobájához vezette őt, ahol „hatalmas angyali tömeg” köszöntötte az új tagot.

²⁰ *I. m.*, 227. („overt full-blooded - almost aggressive – homosexuality”)

²¹ *I. m.*, 239.

Ott volt Dickinson és McTaggart, akikhez aztán csatlakozott Moore és Russell is. A Békássyval egy napon megválasztott Luce eleinte nem is nagyon értette az egészet a lényegét. Amíg Békássy kérdéseire alig győztek válaszolni, addig Luce idegesen, egykedvűen és gyorsan lapozgatta a naplót, láthatóan nem nagyon érdeklődve semmi iránt. Aztán kiderült, hogy viselkedése csupán félreértéseken alapult, melyek tisztázása után Luce is a Társaság teljes körű tagjának érezte magát. A következő szombaton, ahol sokan, 12-en jelentek meg, Békássy és Luce is felállt a szőnyegre. Békássy különösen kedvező hatást gyakorolt közönségére. Izgatott volt és „említésre méltóan intelligens”.²²

A londoni British Library Békássy hét James Strachey-hez intézett írását őrizte meg, melyek közül három levél, a többi pedig néhány soros üzenet. Mivel mind a megszólításban, mind pedig a hangvételeben jelentős különbségek figyelhetők meg, a két Apostol egymáshoz fűződő kapcsolatának természetéről nem sokat árulkodnak. Különösen az első levelet érdemes megemlíteni, amelyet Békássy Sennyéről küldött Strachey-nek, amikor az Tirolban üdült, 1912. szeptember 5-én. A megszólítás, „My Dear Gran’pa” (drága nagyapám), feltehetően Strachey pártfogó szerepére utal. Valójában mindössze 5 és fél év volt a korkülönbség köztük. A levél hangvétele kedélyes, az eleje és vége tiszteletteljes és kedves szavakban érdeklődik Strachey egészségéről és Tirolban töltött szabadságáról. Az írás többi része Békássy otthoni elfoglaltságának egy-két apró részletét idézi meg, gyönyörű, választékos szóhasználatával és szép, teljes mértékben olvasható betűkkel. Békássy ebben a levélben számol be arról is, hogy vendégségbe hívta magához Keynes-t:

De ne hidd, hogy akár csak néhány hónap erejéig is szívesen maradnék távol angol barátaimtól! Ezért meggyőztem Maynardot, hogy jöjjön el szeptemberben. Egyáltalán nem tart egy ilyen hosszú út veszélyeitől és kényelmetlenségétől, és azt mondja, biztosan eljön.²³

A levél vége pedig ez: „Maradok kötelességtudó unokád, Frank”.²⁴ Az aláírás egyedi, mivel barátai Ferinek szólították őt és általában így is írta alá az üzeneteit. Egy másik, 3 oldalas levelének hangvétele sokkal komolyabb, távolságtartóbb, láthatóan önbizalommal teli, a megszólítás már „Kedves James” („Dear James”), és a témája is kevésbé személyes. A boríték bélyegzőjén december 20. látszik, az év viszont nem kivethető. Feltételezhetően mindössze két hónappal a másik levél után íródott, 1912-ben. A rövid üzenetek többségére jellemző, hogy Békássy nem írt megszólítást, és általában csak távirati stílusban adott hírt valamely helyváltoztatásáról és találkozás lehetőségéről. A gyűjtemény utolsó levelét Moszkvába címezte Strachey-nek, az évszám nem látható, megszólítás nincs, és nagyon nehezen olvasható az írás. Mindez arra enged következtetni, hogy a kapcsolat jellegében is változás következett be, talán már nem volt annyira szoros, és ha így volt, ennek talán

²² W. C. LUBENOW, *The Cambridge Apostles*, i. m., 45.

²³ But do not think that I would gladly be cut off, even for a few months, from intercourse with my English friends; therefore I have persuaded Maynard to come and stay with us this September; he is not at all afraid of the dangers and the inconvenience of such a long journey, and says he will certainly come. (Strachey Papers, British Library, Add MS 60658. – Saját fordítás.)

²⁴ „I remain your most dutiful grandson” (*Uo.*)

köze lehetett ahhoz, hogy Keynes feltehetően átvette Békássy teljes körű támogatását. A fiatal magyar költő beilleszkedése a Társaságba a jelek szerint zökkenőmentes volt, még akkor is, ha nem sikerült mindenkivel teljesen felhőtlen kapcsolatot ápolnia.

Luce kezdetben tehát okozott némi fejtörést az Apostoloknak, de közel sem annyit, mint a következő beavatás egyik résztvevője. 1912 novemberében, a „születés” alkalmával taggá válhatott Francis Kennard Bliss, aki szoros barátja lett Békássynak. A másik beszavazott viszont a legkevésbé sem tartozott a magyar költő baráti köréhez. Wittgensteinnel való kapcsolatának ismertetésekor Paul Levy kifejti, hogy ugyan Békássy nagyon is angol volt, neveltetésének és tanulmányainak köszönhetően, ugyanakkor megőrizte számos előítéletét, mint ahogy ez a Wittgenstein Apostollá való jelölésének ellenzésében is megmutatkozott. Brian McGuiness, Wittgenstein életrajzírója szerint ez egy magyar örökségként kapott előítélete egy osztrák–magyarral szemben.²⁵ Bármi is volt az oka annak, hogy Békássy nem tartotta ideálisnak Wittgenstein beszavazását, bizonyos értelemben őt igazolta a jövő. A későbbi nagyhírű filozófus ugyanis nem tartotta önmagához méltónak a Társaságot. Ez a hozzáállása már rögtön azután megmutatkozott, miután elment egy szombati összejövetelre, hogy megismerkedjen a tagokkal. Mindezt Russell biztatására tette, aki, ahogy azt Keynesnek írta, őt tartotta a legapostolibb és legrátermettebb embernek Moore óta.²⁶ De a látogatását követő reakciói hallatán Russell úgy érezte, hogy tragédiához vezetne, ha a fiatal filozófus Apostollá válna. Keyneshez írt levelében kifejti, hogy Wittgenstein szemében a Társaság csak időpazarlás, és a legnagyobb ellenszenvvel fog lemondani a tagságáról.²⁷ Lytton Strachey és Keynes, mivel ők eldöntötték, hogy a tehetséges filozófusnak az Apostolok között a helye, nem törődtek Russell véleményével, inkább azzal vádolták meg, hogy a féltékenység mondat vele minden Wittgensteint ért kritikát. Strachey Sydney Turnerhez írt levelét azért érdemes idézni, mert betekintést nyújt az erre a korszakra jellemző hangulatba, amely talán már egyfajta előkészülete volt a háború idején gyakran előforduló viszálykodásoknak.

Szegény ember [Russell] nagyon rossz állapotban van. Körülbelül 96 évesnek néz ki – hosszú hófehér hajjal és rendkívül elgyötört ábrázattal. Wittgenstein megválasztása hatalmas csapást jelentett számára. Azt remélte, hogy megtarthatja saját magának, és ami azt illeti, majdnem így is történt, amíg Keynes nem találkozott vele [Wittgensteinnel], és meg nem állapította azonnal, hogy zseni és elengedhetetlen a taggá válása. A többiek (Békássy kismértékű tévovázását követően) szintén teljes mellszélességgel támogatták. Ezen döntésüket Bertie [Russell] tudtára is hozták, aki kis híján elájult a hír hallatán. Természetesen semmivel sem tudott érvelni a megválasztás ellen – kivéve persze azt a figyelemreméltó véleményét, hogy a Társaság annyira lealacsonyító, hogy az osztrákja bizonyára visszautasítja a tagságot. Ezen annyira felhergelte magát, hogy a végén még el is hitte, amit állított. De ebből nem lett semmi. Wittgenstein nem mutatja jelét, hogy ellenezné a Társaságot, bár megveti Bliss-t, aki viszont utálja őt. Összességében úgy érzem, hogy a kilátások a lehető legkedvezőbbek. Békássy pedig van annyira kellemes fickó, hogy azért mert szerelmes

²⁵ Paul LEVY, *Moore*, i. m., 265.

²⁶ W. C. LUBENOW, *The Cambridge Apostles*, i. m., 46.

²⁷ Paul LEVY, *Moore*, i. m., 266.

Blissbe, még képes legyen Wittgensteint is szeretni. Ők hárman jól meglesznek. Bertie egy siralmas figura, amiért szánom őt; és végtelenül megtéveszthető is. Moore teljes ellentéte.²⁸

1912. november 16-án Ludwig Wittgensteint a Társaság 252. Apostolává avatták. Strachey Russellt lenéző véleménye és Wittgenstein taggá válásának vehemens támogatása egyértelműen nem igazolódott be, és ez nagyon hamar világossá vált. Az egyik összejöveten Békássy olvasott fel, ami után Wittgenstein kikelt magából, hogy nem volt a témával kapcsolatban semmi megvitatni való, és a találkozások haszontalanok. Már is lemondással fenyegetőzött, minek hatására Moore elbeszélgetett vele és arra bátorította Lytton Strachey-t, hogy ő is próbálja meggyőzni a Társaság fontosságáról. Strachey direkt miatta utazott Cambridge-be, a lemondását elhárította, de arra már nem tudta rávenni, hogy aktívan részt is vegyen a Társaság életében. Ahogy azt Moore Strachey-nek írott levelében kifejtette, Wittgenstein, amellett, hogy az egész Társaságot nem tartotta nagyra, különösen megvetette Békássyt és Bliss-t, nem is volt hajlandó hármasban maradni velük. Ezt az ellenvetését többeknek is kifejtette, Gerald Shove-nak meg egyenesen könyörgött, hogy menjen el ő is az egyik szombati összejövételre, ne hagyja őt magára a két általa gyűlölt emberrel. Paul Levy álláspontja szerint, a bécsi iparos családból származó Wittgenstein ellenszenve Békássy felé nem volt más, mint előítélet egy földbirtokkal rendelkező arisztokrata család sarja iránt. Békássy pedig viszonzta ezt az ellenszenvet. Bliss alkatilag nem volt filozófiai vitákra alkalmas, és voltak olyan szombatok, amikor csak ők hárman tudtak jelen lenni, a többiek valamely más elfoglaltság miatt nem voltak ott. Strachey, Keynes, Moore és Russell már nem jelentek meg olyan sűrűn, mint régebben. Ezen kívül Wittgenstein hajlamos volt depresszióba esni, gyakran érzett bűntudatot, többször volt idegösszeomlása, és nem járt messze az öngyilkosságtól sem. A Társaságba való beválasztása idején sem volt a legjobb idegállapotban, ez is magyarázhatja ellenszenvét két Apostol társával szemben. Szintén Strachey írta valamelyik levelében, hogy Bliss és Békássy igen közel kerültek egymáshoz és kapcsolatukat túlságosan frivolán kezelték. Bár Wittgenstein is bevallottan homoszexuális volt, ezt a fajta iskola, lányos és túlzott szexualitást hirdető magatartást nem viselte el.²⁹ Érdekes módon viszont Strachey és Keynes hasonlóan kihívó viselkedése nem zavarta őt. Talán

²⁸ The poor man is in a sad state. He looks about 96 - with long snow-white hair and an infinitely haggard countenance. The election of Wittgenstein has been a great blow to him. He dearly hoped to keep him all to himself, and indeed succeeded wonderfully, until Keynes at last insisted on meeting him, and saw at once that he was a genius and that it was essential to elect him. The other people (after a slight wobble from Békássy) also became violently in favour. Their decision was suddenly announced to Bertie, who nearly swooned. Of course he could produce no reason against the election - except the remarkable one that the Society was so degraded that his Austrian would certainly refuse to belong to it. He worked himself up into such a frenzy over this that no doubt he got himself into a state of believing it: - but it wasn't any good. Wittgenstein shows no signs of objecting to the Society, though he detests Bliss, who in turn loathes him. I think on the whole the prospects are of the brightest. Békássy is such a pleasant fellow that while he is in love with Bliss, he yet manages to love Wittgenstein. The three of them ought to manage very well, I think. Bertie is really a tragic figure, and I am very sorry for him; but he is most deluded too. Moore is an amazing contrast. (*I. m.*, 266–267. – Saját fordítás.)

²⁹ *I. m.*, 270.

azért, mert velük szót értett, míg a fiatalokkal nem. Végül nem mondott le, csak sok év múlva. 1929-ben tiszteletbeli taggá avatták, innentől kezdve rendszeresen látogatta az összejöveteleket. Békássy és Bliss már nem lehettek az útjában, mivel 1916-ban Bliss is elesett a háborúban.

Kisebb-nagyobb viták tehát előfordultak az Apostolok között, de ezek mindig rendeződtek előbb vagy utóbb. Az egyetlen dolog, ami igazán megosztotta őket, az a háborúhoz való hozzáállásuk volt. Néhányan támogatták, sokan teljes mértékben elleneztek a hadviselést. A támogatók főleg az idősebb Apostolok közül kerültek ki. Köztük volt például McTaggart, aki szembe is szállt Russell-lel, aki háborúellenes aktivista volt, és börtönben is ült valamely megmozdulásáért. Később Hitler ellen is kampányolt, és a nukleáris fegyverek elleni harc szószólója volt. Voltak olyanok is, akik lehetségesnek tartották, hogy egy háború pozitív hatásokkal is bírhat, de az első világháborút elleneztek. Ilyen volt például Lytton Strachey és Keynes. Moore sokáig nem tudta eldönteni, hogy a támogatók vagy az ellenzők táborát gyarapítsa-e. Végül a teljes ellenzés mellett döntött, ezért is állt Russell mellé, amikor azt radikális megmozdulásai miatt a Trinity megfosztotta posztjától McTaggart döntése nyomán. És végül voltak olyanok, akik részt vettek a harcokban, mint például Lucas és Bliss, vagy az ellentétes oldalon Wittgenstein és Békássy, aki a következőket írta Keynesnek: „Ami engem illet, feltéve, hogy nem halok meg, csak jót kaphatok a háborútól”.³⁰ És, bár angol szemmel az ellenség oldalán harcolt, angol barátait továbbra is pont úgy tisztelte, mint előtte. Fenntartotta levelezését Keynes-szel, a Társaság dolgairól is folyamatosan tudni akart: „Mondj el mindent a Társaságról, ami az egyetlen zavartalan dolog ezekben az időkben [...] Küldöm szeretetemet nektek, mindenkinek másfélét – válaszd ki közülük, melyiket szeretnéd magadnak”.³¹

Békássy halála különböző reakciókat váltott ki barátaiból. E. M. Forster ezt írta a naplójában: „Az ellenség sincs biztonságban”.³² Keynes Cambridge-ben őrzött levelezése fájdalommal teli gyötrelmekről tanúskodik barátja elvesztése után. Lubenow szintén Keynes levelezéséből idézi Gordon Hannington Luce Békássyval kapcsolatos találgatását, annak politikai motivációit illetően: „Hazafias volt egyáltalán? És ha igen, egy Kossuth-féle magyar talán? Vagy, ahogy inkább gyanítom, tanácstalan és félelmekkel teli?”³³ Luce úgy próbálta feldolgozni barátja halálát, hogy verseket írt hozzá, amelyeket sajnós később megsemmisített, és nincs arra utaló jel, hogy akár csak egy is megmaradt volna belőlük. Az alábbi, Keynes-szel megosztott sor valamelyik költeményből származik, és Békássy barátaira tett hatását eleveníti meg: „Szavai könnyedek és gazdagok, mégis nyugtalanok, akárcsak Bethesda medencé-

³⁰ „For myself [...] unless I die in it, I shall have got nothing but good out of the war” (*I. m.*, 194.)

³¹ „Tell me how the Society continues, the only undisturbed thing in these times [...] Love to everybody, a different kind to each – and choose which you like for yourself”. (*I. m.*, 194.)

³² „Not even the enemy are safe” (*I. m.*, 82.)

³³ „Was he patriotic at all; and if so, a Magyar of the Kossuth type, perhaps? Or, as I suspect, utterly at a loss and shuddering?” (*I. m.*, 82.)

je”.³⁴ Mindkét fiatalember magáénak tudhatta Keynes támogatását, aki 1920-ban Luce verseit segítette megjelentetni a Macmillan kiadónál.³⁵ Abban is hatalmas része volt, hogy 1925-ben a Hogarth Press kiadta Békássy *Adriatica and Other Poems* (*Adriatica és más versek*) című vékonyka kötetét, amelyben verseken kívül aforizmák is szerepelnek. Leonard és Virginia Woolf ékes példája annak, hogyan tartottak össze az Apostolok jóval egyetemi éveik után is, és hogyan támogatták egymást. Az általuk alapított és működtetett Hogarth Press számos Apostol munkáját adta ki és népszerűsítette, legtöbbször veszteségesen. Keynes utolsó és meghatározó szerepe ifjú barátja életében az volt, hogy ő kölcsönözte a pénzt az útiköltségére, hogy Békássy, az utolsó lehetséges pillanatban a határzárak előtt, Magyarországra utazhasson és a hazájáért harcoljon a háborúban. Békássy Ferenc a magyar seregben való szolgálatteljesítés közben, Bukovinában halt meg 1915 júniusában.

Amikor F. L. Lucas Az *Adriatica* előszaván dolgozott, ezt írta Békássyról: „Úgy érzem, nem ragadtam meg a lehetőséget, hogy jobban megismerjem őt. Bár nem voltam szerelmes belé (ahogy ő volt belém), bárcsak jobban bátorítottam volna”.³⁶ A kötethez írt teljes előszava így hangzik:

Békássy Ferenc István Dénes Gyula 1893. április 7-én született Magyarországon, majd Bedales és a cambridge-i King's tanulója volt. 1915. június 25-én, a keleti fronton érte a halál, a magyar seregben harcolva. Ebben a kötetben angolul írott verseinek és aforizmáinak válogatása olvasható. Írásai azonban nem mutatják be tehetségét teljes egészében, mivel befejezetlenül maradtak ránk, különösen az *Adriatica*, Buda-Pesten azóta már megjelent műveinek jelentős része pedig az anyanyelvén íródott. Mind ékes bizonyítékai be nem teljesedett tehetségének. Szeretetteljő tulajdonságait barátai soha nem felejtik. . . Ez a mondat gyakran hangzik el, különösen nekrológokban. Különleges és csodálatraméltó tulajdonsága volt – melyet versei egyáltalán nem, aforizmái is csak részben tükröznek –, hogy egyszerre volt képes önmaga lenni és saját magán túllátni. A pillanatnak élt, de nem a pillanatba zárva. Felismerte, hogy a jelen percei miként részei a mindennapi életnek és hogy majd visszatekintve a múlt melyik szeletévé válnak. Cambridge intellektuális keleti szele erősebbé tette őt, de soha sem nyomta el. Okosan élte a rászabott életet – rendezetten, túllépve dolgokon, ugyanakkor nem átlépve rajtuk, mintha haszontalanok lennének. Csak halovány árnyéka él ma közöttünk; de mindenki, aki ismerte, és néhány olyan is, aki nem, örömmel fogja venni ezt a megemlékezést róla.³⁷

³⁴ „His words fluent and rich, yet troubled like the pool of Bethesda” (W. C. LUBENOW, *The Cambridge Apostles*, i. m., 82.)

³⁵ <https://archive.org/stream/poemslucegh00luciala#page/n7/mode/2up> [2015. 03. 12.]

³⁶ „I feel as if I had rather wasted my opportunities and not known him as I might. Though I wasn't in love with him (as he rather was with me), I wish I had encouraged him more.” (W. C. LUBENOW, *The Cambridge Apostles*, i. m., 82.)

³⁷ Ferenc István Dénes Gyula Békássy was born in Hungary on April 7, 1893, educated at Bedales and King's College, Cambridge, and killed fighting in the Hungarian army on the Eastern Front on June 25, 1915. These poems and aphorisms are chosen from the writings he left in English; they cannot represent him, for they were left unrevised, especially the long poem „Adriatica”, and most of his work which has since been published in Buda-Pest, was written in his native tongue. They remained as the evidence of promise unfulfilled. His lovable qualities his friends will not forget; and they cannot matter to the world. Such traits are common -- in the obituaries at least. The unique and fascinating thing about him, which the poems hardly show, though the aphorisms do in part reveal it, was his gift for being outside and inside

Oscar Browning úgy emlékezett vissza a Társaságra, mint Anglia, vagy talán a világ legjelentősebb intellektuális erejére, melynek hatása tagjai számára rendkívül jelentőségteljes volt. Egy Apostol mindig Apostolhoz méltóan kezelt minden elé kerülő problémát, hű maradt ahhoz, amivé egyszer vált, a tagság és annak alapelvei vezérelték életét.³⁸ Apostolnak lenni nagy érdemnek számított, a tagság örökre rányomta bélyegét az emberre, magabiztosságot adott, szabadságot jelentett, a fontosság és a valahová tartozás érzését erősítette. Az 1830-ban megválasztott Henry Alford úgy fogalmazott, hogy a Társaságban eltöltött idő alatt többet tanult és fejlődött, mint bármikor az életében.³⁹ A Társaság minden tag életében fontos, meghatározó szerepet töltött be, és úgy emlékeztek rá vissza, mint egy családra, ahol az őszinteség, egymás feltétlen tisztelete és szeretete a legfontosabb. Bármilyen rövid időt is tölthetett Békássy az Apostolok között, angol barátai minden őt említő írásából egyértelműnek tűnik, hogy őszintén szerették és tisztelték a fiatalon elhunyt költőt. Az is kiderül, hogy ő maga is odaadó és hűséges barát volt, ahogy azt a Társaság tradíciói megkívánták. Felmerülhet az a kérdés, hogy ha Békássy nem veszti életét a háborúban és haza hozza mindazt az értéket, amit a Társaság adott neki, vajon milyen hatással lehetett volna a magyar közéletre? Meg tudott-e volna honosítani valamit abból a szabadságból és a különbségek ellenére egymást tisztelni képes mentalitásból, amiben Cambridge-ben része volt? Ezt sajnos nem tudhatjuk meg soha, mert, ahogy Lubenow fogalmaz, Békássy a tetteket előnyben részesítette az elmélkedéssel szemben, és elesett a nagy háborúban. A King's külön emlékművet emelt a tiszteletére.⁴⁰

himself almost at the same time. He lived in the moment, intensely; but he was bigger than the moment, and saw at once beyond it, how it fitted into the exciting pattern of life, and what part of the past it would hereafter become. The intellectual east wind of Cambridge sharpened him, but never enslaved. He seemed to play his part in life so intelligently -- without muddle, seeing through things, yet not casting them aside as therefore worthless. Only a pale shadow of him lingers here; but all who knew him, and some who did not, will be glad to have this memorial. F. L. L. (BÉKÁSSY Ferenc, *Adriatica and Other Poems*, London, Hogarth Press, 1925, ix. – Saját fordítás.)

³⁸ W. C. LUBENOW, *The Cambridge Apostles*, i. m., 33–34.

³⁹ *I. m.*, 31.

⁴⁰ *I. m.*, 414.